

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 25. aprila 1860.

Vojska zoper kebre (hrošče) in njihove červe.

V poslednjem listu koroške kmetijske družbe smo brali od gospod Meinrada viteza Gallensteinskega pod tem imenom spis, ki tako lepo poterjuje vse, kar smo v „Novicah“ o tej zadevi pisali, da se ne moremo zderžati, da bi nekoliko verstic ne povzeli v naš list.

Kebra (hrošča) vsak pozná — pravi omenjeni list — kako pa se pomnožuje, je ljudem manj znano. Ko sta se on in ona parila, kar se zgodi večidel mesca majnika, zleze ona več pavcov globoko v rahlo zemljo po vertih, senožetih in njivah, in tū izleže veliko jajc, iz katerih se kmali zaredé beli červi z rudečo-rujavkasto glavo, izperva celó majhni. Al požrešni merčes plane nad korenine pod zemljo in raste zatega voljo tako, da je v 2. letu že pavec dolg in pa debel; v 3., včasih pa še le v 4. letu popolnoma doraste, da je čez poldrugi pavec dolg. Zdaj se spremeni v hrošča ali kebra, ki spomladi pririje iz zemlje, kjer je vse korenine okoli sebe pokončal, da nad zemljo pokončuje mlado perje drevju in germovju. Ko se je dobro nažerl in veliko škodo naredil, se spitan pari, ona leže jajca, in tako gré v eno mer škoda naprej.

Neugodno vreme pokonča sicer včasih sila veliko te škodljive živali in vreme zamore res največ zoper njo. Al bojo pa ljudje križem roke deržali in le čakali, da pride pomoč od zgorej? — Saj vendar že stari prigovor pravi: „Pomagaj si sam, pa ti bo pomagal Bog!“ Ne bodimo tedaj nečimerni in prevdarimo, koliko moremo tudi mi sami storiti zoper to nadlogo, in potem hajd! nad te požerúhe.

Pervo je, kebre, kadar okoli letajo, poloviti in pokončati. Vsako jutro, dokler oterpujeni sedijo na drevju, se jih dá na cente otresti. Koliko se dá s tem doseči, nam kaže kanton Millstadt v Tirolih, kjer so leta 1858 vsi gospodarji skupaj okoli 10 milijonov kebrov pokončali. Recimo, da le peti del polovljenih kebrov so bile babice, tedaj so jih pokončali 2 milijona, in ker ena sama babica izleže po 50 jajc, so pridni gospodarji si saj za prihodnje leta škodo od 100 milijonov červov in kebrov odvernili.

Kakošna dobrota bi bila še le, ko bi bili vsi kantoni in vse soseske tako ravnale!

Da se to z večjim pridom opravi, je treba, da se kebre berž začnejo loviti, kadar se prikažejo, in potem vsako jutro pridno lové, da se ne morejo pariti in babice v zemljo lesti, sicer je ves trud zastonj.

Najhitrejšje in najbolje se pokončajo, če se — kjer ni nevarno — požgó; pepél njih je dober gnoj. Sicer se pa zmečkajo ali poparijo; poparjeni so še dobra piča prešičem, kokošim, racam in gosém; tudi so dober gnoj; nekteri delajo kolomaz iz kebrovega olja.

Kadar pa ima človek veliko dela s kakošno rečjó, mu je ljubo, ako mu pomagajo še drugi ga opraviti. Pri červih in kebrih so nam taki pomočniki in delavci brez plačila veliki in mali tiči, ki zobljejo červe ali kebre. Nikar tedaj ne preganjajte nobenega tiča; pomislite, da so si Amerikanci dali pripeljati iz Evrope veliko vrabcev

v svoje dežele, da jih rešijo nadlog, ki jih jim prizadevajo gosence in drugi merčes. Namesto da pošiljate svoje otroke z limancami in tičnicami na tičji lov, učite jih raji, dobrotljivim tičem streči, da jih pride več na naše verte, polje in gojzde; — če pridejo s pobranimi tičjimi jajčki domú, vzemite leskovicu in našesčajte jih, da pomnijo, kdaj so gojzda ropali; — namesto da martrajo rogače na nitih in delajo mline s kebrí, pošljite jih raji zjutraj kebre nabirat in za plugom červe pobirat, in vidili bote, koliko škode si bote odvernili.

In nazadnje pustite za božjo voljo kerta pri miru! Še noben kert vam ni koreninice poškodoval; on vam trebi le samo červe, grile in druge škodljive merčese in je velik dobrotnik senožetim. Tisto malo škodo ob košnji vam poverne stokrat na drugi strani.

Pa še enkrat rečem: vsi skupaj moramo delati in vsak vojsko napovedati kebróm in červóm; če jih je 5 ali 10 še tako pridnih, kaj jim pomaga, če jih je 20 lenih in nemarnih! Nedolžni mora s krivičnim škodo terpeti. Ne recite: „če Bog ne pomaga, je vse zastonj“. To je pregrešna beseda! Bog vam je dal um in roke, da storite kar je treba, in po tem vsem je pomagal.

Pa ne zanašajte se tudi na to ne, da bi vam mogla gosposka ukazati; saj vendar veste, kaj je dobro in treba, — ali je treba povsod beriča čakati, da vas priganja?

Vi pa duhovni gospodje in učitelji šolski po deželah, podučujte svoje ljudi stare in mlade, da storijo, kar je v njih posvetni prid, zakaj posvetne nadloge se vežejo z dušnimi, in naloga Vaša je, kar največ morete, to in uno odvracati.

Naznanje gospodarjem, ki konje redijo.

Visoko c. k. ministerstvo notranjih oprav je v skerbi za zboljšanje konjske reje v deželah cesarskih 19. februarja t. l. oklicalo poduk zastran paše za žebeta in ga razposlalo vsem deželnim poglavarstvom, naj ga razglasijo po deželi. Prejelo ga je tudi naše slavno poglavarstvo, katero je en iztis tega nauka izročilo naši kmetijski družbi, naj ga po svojih potih razglasi po deželi. Čeravno ta nauk ni toliko za kranjsko deželo primeren kakor za druge dežele (kajti reja kónj v štalah je pri nas še bela vrana in pašniki „gmajne“ so večidel njih bivališča, katerih je v naši deželi v škodo poljodelstvu še veliko veliko preveč, ker njih razdeljenje ali pa razpartenje zlo počasi napreduje), ga vendar razglasimo, da spolnemo ukaz visokega vladarstva.

Tako-le se glasi:

„Čeravno je mogoče, tudi brez pašnikov konje v dobrih in pripravnih štalah dostojno izrežati, je vendar gotovo, da pomanjkanje pašnikov je velika škoda za konjsko rejo, zakaj kmetu manjka večidel klaje, da bi mogel žebeta skoz in skoz le v štali rediti, pa tudi to je pomisliti, da na paši zraven nekolikšne klaje žebe vživa čistega zraka dovelj, ki ga v štali nima, pa se tudi pod milim nebom shodi in zleta — obojno to pa tekne mladi živini neizrečeno. Ker so se gmajne razdelile, so prejšne drajne za živino večidel zgi-

nile, in težko jih je zdaj napraviti, ker kmetje večidel prostora za to nimajo ali ga za to določiti nočejo. Treba je tedaj, da se jim potreba takih okolov dobro razloži, da sprevidijo njih veliko korist. Žebe celi čas le v štali deržano ne raste in se ne redi tako čvrsto kakor pod milim nebom in hira od leta do leta bolj. (Pri nas se pogostoma tudi v tem ravno nasprotna napaka godi; žebeta naših kmetov ne stojé leta in leta v štalah; komaj je žebe dve leti staro, ga že vpregajo, in 3 leta staro je že več na cesti kakor kje drugod). „Treba je tedaj, da se te napake kolikor je moč odpravijo, in da se v takih krajih, kjer se bolj s konjsko rejo pečajo, drajne za žebeta, to je, taki prostori brez velicnih stroškov napravijo, kjer se morejo pod milim nebom iziritati in čistega zraka navzeti“.

Ker naša domača živina ne živi samo od klaje in od vode, ampak poglavitni živež ji je dober zrak, — in ker zdravju ne tekne, če mlada živina vedno zaperta stoji v štalah in hlevih, ampak ji je treba gibanja pod milim nebom, da se zleta in včasih poskoči, se lahko previdi koristnost od c. k. ministerstva priporočenih drajn povsod tam, kjer gospodarji svoje žebeta redijo v štalah.

Gospodarske skušnje.

(Kdor želi vsake sorte krompir zгодaj pridelati), naj berž iz začetka spomladi (berž zdaj) za seme odločeni in z dobro zemljo pomešani krompir v gorkem hlevu ali štali v kakošen kot dene, da ondi kalí. Ko nastopi toplo vreme, naj položi ta krompir na sonce na vert ali kak drug pripraven prostor, da po sončnih žarkih kalí krepkeje poganjajo. Tako se pridela zrel in zdrav krompir kmali poleti, ko še ni nobenega družega pridelka. „Sl. Nov.“

(Da se dober okus sirovemu maslu ali putru tudi v toplem vremenu ohrani), je poglavitno to, da berž ko se je vmetlo, se maslo z merzlo vodo dobro izmije, da se vsa siratka iz njega odpravi, zakaj le ta siratka, ker začne v maslu kmali gnjiti, naredí maslu zoperni duh in okus. „Slov. Nov.“

Hribarjeva slamoreznica.

Gosp. V. Kurnik, ki je po smerti Hribarjevi prevzel izdelovanje in prodajanje njegove škoporeznice, je poslednjemu zboru sl. horvaško-slavonske gospodarske družbe eno teh mašin na ogled postavil. Zagrebški „Gosp. list“ piše o nji: „Gospodari, koji su ovu sječakarnicu pregledali, vrlo su s njom zadovoljni, i prvi komad, dovežen u Zagreb, već je prodan“.

O živi potrebi slovenskega pisanja v kancelijah in razglaševanja postav v domačem jeziku.

„Ena prvih reči — je rekel gospod minister notranjih oprav v razpisu od 20. dec. l. l. do deželnega poglavarstva v Krakovi — je, da si gosposke prizadevajo, zaupanje ljudstva vživati. To se pa drugač doseči ne more kakor s tem, da kancelije, ki imajo z ljudstvom opraviti, s njim govoré v njegovem jeziku in mu tudi pisanja pošiljajo v tem jeziku, zakaj le po tej poti more vradnik ljudem vse tako dopovedati kakor je treba. Napčna in potrebni razumnosti nasprotna navada, ljudem pisma v nemškem jeziku pošiljati, ki nemškega jezika ne razumejo in ki si morajo še le tolmača iskati, da jim pismo razloži, je — ne gledé na še mnoge druge napake — po dozdanih skušnjah dostikrat kancelijam za tega voljo več opravila dala, ker zakotni pisaci nevednim ljudem lahko černo namesto belo iz pisma povedó in jih tako zapeljejo, da si dajo po takih pisacih pisanja do gosposk v rečéh napravljati, ki so jasne še same po sebi ali pa popolnoma dognane, le da si krajcar zaslužijo. Zlasti takrat, kadar

imajo gosposke z občinami (srenjami) in z župani opraviti, je posebno treba, da se gosposka in županija prav razumete in se tako odpravijo vse berklarije zakotnikov. Za svoje notranje opravila in med seboj se imajo pa gosposke vselej le nemškega jezika posluževati in nobenega družega“.

Tako je veleval slavní gosp. minister konec preteklega leta cesarskim vradnikom v Galiciji, kjer biva narod slovanski kakor pri nas po Slovenskem.

S kakošnim veseljem je bil ta razpis sprejet po vseh slovanskih deželah, kjer so se vgnjezdile po krivi rabi nemškega jezika vse tiste napake, ki jih je gospod minister v svojem razpisu tako resnično popisal, da ni mogoče bolje, nam ni treba še enkrat ponavljati; tako je bilo tudi pri nas po Slovenskem, kjer se od konca do kraja enake napake godé, o katerih gosp. minister v gori navedenem razpisu govori.

Vradnijam po slovanskih deželah ni sicer veljal oni razpis gosp. ministra od 20. dec. l. l. — al nadjamo se, da slavna vlada ne bo delala razločka med narodi avstrijskimi, ki živijo v popolnoma enakih okoljšinah, ampak da bo pravično dala tudi vsem drugim, kar je enemu podelila. Če pa more kdo reči, da ni vse do pičice tudi pri nas na Slovenskem tako, kakor je gosp. minister v svojem razpisu od 20. dec. l. l. pisal (kterega shranjujemo v svojem spominu ko dragocen dar ravno tako kakor cesarski ukaz od 8. avgusta za šole), naj nam to očitno dokaže. Kdor tají resnico te potrebe, ni prijatelj našemu ljudstvu pa tudi naši vladi ne; ljudstvu noče, da bi se mu dalo, kar mu gré in kar imajo drugi narodi, — višjo vlado pa zapeljuje, da ne zvé, česar ljudstvo želi, in tako spodkopuje, kar je gosp. minister na čelo svojega razpisa zapisal: zaupanje do vlade. Kdor hoče vediti, kaj se godí z nemškimi pisanji, ki iz naših kancelij do našemu ljudstva in do naših županov dohajajo, naj gré po deželi prašat gosposde duhovne in druge, ki morajo ljudem take pisanja tolmačiti; naj gré tudi v hiše nekterih županov in naj pogleda za „table“ ali za „špegel“, pa bo dobil tam marsiktero neodpečateno pismo kantonske gosposke, za katero ubogi župan ni najdel tolmača. In saj ne more to tudi drugače biti, da človeku le megla pred očmi stoji, ako tako pisanje v roke dobí, ktere ga mu včasí noben človek v celi vasí dopovedati ne more. Če pridejo taki reveži v poštene roke, je še sreča; če pa pridejo v pest zvitemu zakotnemu pisacu, se pa godí vse to, kar je gospod minister v svojem razpisu tako resnično povedal. Zakotnik ali sam pisma ne razume, ali ga nalaš napčno obrača, da vloví kak zaslužek, ljudi slepari, ob dnar pripravlja, v pravde zapleta, zoper gosposko šunta itd.

Kakor je v zadevah, ki spadajo v politično opravilstvo gosposk, tako je ali pa še huje v sodniških. Ali je potem čuda, da se kmet dostikrat v pravde zaplete in da kolne gospoda, češ, da ga je osleparil. Ali se ne slišijo po deželi v kancelijah pogostoma odgovori: „tako se nismo pogodili, tako nismo govorili; gospod nam niso prav zapisali; pisma nam pa nihče razložil ni, ker je po nemško pisano; vedili nismo, kaj in kako je pisano“ itd. Brez narodovega jezika v kancelijah ni pravega razumenja, ni pravega pravosodja, ni zaupanja ljudstva do gosposke.

Navadni jezik in v uravninah s kmeti edini jezik v kancelijah naših kantonskih gosposk je slovenski. Kdor tega ne verjame, naj stopi pri nas v kakoršno koli kantonsko kancelijo, pa bo slišal, kako od gosp. predstojnika noter do zadnjega služabnika vsi z ljudmi slovensko govoré, zakaj? — zato, ker bi se drugač ne razumeli. Iz vseh teh kancelij grejó pa potem, mirabile dictu! pisma v nemškem jeziku do vseh ljudi! Ali ni to dosti očitno dokaz vseh tistih napak, o katerih gosp. minister po svojem razpisu tako razločno govori? Naj reče kdo, če more, da ni!